

Bezoekersgids
Najaar 2016

Programma september 2016 – januari 2017

Para / Fictions

Lucy Skaer – *One Remove*

15 juli – 2 oktober 2016

Mark Geffriaud – *tweeduizend vijftien*

14 oktober 2016 – 15 januari 2017

BEGANE GROND

In the Belly of the Whale

9 september – 31 december 2016

TWEEDE VERDIEPING

WDW25+

Kasper Bosmans – *Decorations*

9 september – 31 december 2016

Fabian Bechtle en Adriana Ramić –

Rome Was Built For A Day

10 november – 31 december 2016

DERDE VERDIEPING

Welkomstwoord van de Directeur

Welke verantwoordelijkheid hebben kunstinstellingen in een tijd die wordt gekenmerkt door voortdurende esthetische, politieke, ecologische en zelfs spirituele veranderingen? Kunnen kunstenaars actief bijdragen aan institutionele politiek en representatie door betrokken te zijn bij het vormgeven van deze instellingen? Zowel kunstenaars als kunstinstututen moeten zichzelf deze vragen constant blijven stellen. Dit najaar presenteren we een programma waarmee ons team van curatoren een dialoog in gang zet over de rol die kunstwerken wordt toegedicht, over de relevantie van de werken, en over hun verhouding tot de context waarin ze tot stand zijn gekomen en worden gepresenteerd.

Zo neemt op onze tweede verdieping de tentoonstelling *In the Belly of the Whale* het verhaal van Jonas en de walvis als uitgangspunt voor een onderzoek naar hoe kunstwerken gedaanteveranderingen doormaken onder invloed van context, presentatiewijze en duiding. Deze verkenningstocht ligt verankerd in het werk van twee vooraanstaande wetenschappers, de natuurkundige Charles Thomson Rees Wilson en de neuroloog Jean-Martin Charcot. De tentoonstelling, samengesteld door Adam Kleinman en Natasha Hoare, toont hedendaagse kunstwerken als verschijnselen die verschuivingen in de maatschappelijke en politieke realiteit niet alleen nagaan en in kaart brengen, maar deze ook zelf vormgeven.

Op de derde verdieping gaan we verder met onze kritische terugblik op de verzameling overblijfselen uit onze tentoonstellingsgeschiedenis van de afgelopen decennia. Kasper Bosmans is uitgenodigd om in de archieven van Witte de With te duiken en er op zo'n manier huis te houden dat ze gevuld worden

met wat eerder juist over het hoofd werd gezien. Hij doet dit door in het Witte de With-archief elementen te verweven uit het fotoarchief *10,000 Years of Nordic Folk Art* van kunstenaar Asger Jorn, die dit project ontwikkelde in het kader van zijn Scandinavian Institute for Comparative Vandalism. Bosmans' installatie komt tot stand onder curatorschap van Samuel Saelemakers en maakt deel uit van een reeks ingrepen waarin kunstenaars en curatoren aan de slag gaan met Witte de With's geschiedenis. Daarnaast vinden er in november twee interventies plaats die zijn georganiseerd door Marie Egger, onze Curatorial Fellow van dit jaar. Kunstenaars Adriana Ramić en Fabian Bechtle stellen daarin allebei manieren voor om door te dringen tot het binnenste van de instelling.

Al deze projecten werken als een bescheiden herinnering aan het gegeven dat kunstenaars de uitgelezen visionairs zijn van de (kunst)geschiedenis en de directe politieke en culturele context waarin deze zich ontvouwt.

Tenslotte vervolgt Witte de With op de begane grond de reeks soloprojecten onder de noemer *Para/Fictions*. Lucy Skaer biedt een instinctief en sensueel antwoord op *The Waves*, misschien wel de meest experimentele roman van Virginia Woolf, waarna Mark Geffriaud voor zijn project onder meer uitgaat van verhaalelementen uit de novelle *Company* van Samuel Beckett.

Met de beste wensen voor het najaar!

Defne Ayas

Para/Fictions

BEGANE GROND

Para/Fictions is een serie van presentaties die zich richt op de overeenkomsten tussen literatuur en beeldende kunst in de hedendaagse cultuur. De serie kijkt hoe beide dezelfde invloeden anders interpreteren, gebruikmaken van fictie als een onderzoeksmethodologie en bijdragen aan een theoretisch discours rond het fictieve karakter van het hedendaagse zelf.

Als zowel kunst als literatuur vormen van denken zijn, wat ontstaat of gaat verloren in kruisbestuivingen, vertalingen en interactie tussen de twee? Zijn hun scheidslijnen willekeurig of eenvoudig te overbruggen? Hoe omhullen en onthullen beide vormen zich binnen de expositieruimte? Hoe verhoudt maken zich tot schrijven, en bekijken zich tot lezen?

Witte de With presenteert *Para/Fictions*, een onderzoeksrreek die deze vragen centraal stelt via de praktijk van zes kunstenaars; Calla Henkel & Max Pitegoff, Mark Geffriaud, Laure Prouvost, Oscar Santillan en Lucy Skaer. Elk project gaat uit van een andere artistieke methodologie, die volgt uit een combinatie van de visuele interesses en literaire achtergrond van elke kunstenaar.

Lucy Skaer

One Remove

15 juli – 2 oktober 2016

Virginia Woolfs *De Golven* (1931) begeeft zich op de grens van de ‘falende’ roman, terwijl het tegelijkertijd hardnekkig zijn eigen tekstualiteit benadrukt. Een criticus schreef in 1931 over Woolf in een recensie van *The Waves*: “Ze heeft bij het creëren van nieuwe vormen meteen bijpassende nieuwe materialen gevonden.” Skaer volgt deze gedachtegang in sculpturale vorm en gebruikt daarbij de vrijheid van de fictie. Antieke meubelen met ingelegde decoraties, op maat gemaakte modernistische tafels en geweven berber tapijten vormen een tableau dat ook een blokkade of afwijzing van de tentoonstellingsruimte inhoudt.

Mark Geffriaud

tweeduizend vijftien

14 oktober 2016 – 15 januari 2017

Mark Geffriaud presenteert nieuw werk dat vertrekt vanuit de verhalende elementen die Samuel Beckett gebruikt in zijn korte roman *Company* (1979). Geffriaud gebruikt projecties, een voice-over en een draaideur om de structurele en tijdgebonden kwaliteiten van film en literatuur uit te dagen.

AANKOMENDE EDITIE

Laure Prouvost

27 januari – 9 april 2017

Rotterdam Cultural Histories #9

Manifesta 1 Revisited

EERSTE VERDIEPING

Rotterdam Cultural Histories #9 kijkt terug op Manifesta 1, de eerste editie van de reizende Europese biënnale die in juni–augustus 1996 in Rotterdam plaatsvond. Door middel van nooit eerder vertoond archief- en videomateriaal wil deze editie van *Rotterdam Cultural Histories* een licht werpen op de totstandkoming van de eerste Manifesta en de werken die er getoond werden.

Manifesta 1 werd ontwikkeld door Hedwig Fijen (oprichtend directeur) en Joop van Caldenborgh (eerste voorzitter Stichting Manifesta) als formaat voor een reizende kunstmanifestatie die elke twee jaar in kunstinstututen in een andere Europese stad neerstrijkt. De biënnale werd gepresenteerd in 16 verschillende kunstinstellingen en 36 openbare ruimtes in Rotterdam—waaronder Villa Alckmaer (de voorganger van TENT), Witte de With Center for Contemporary Art en V2,—en was een van de eerste internationale biënnales die samenwerking tussen lokale kunstinstututen en kunstenaars op een dergelijke schaal wilde initiëren. Ook bijzonder was dat er niet één curator werd geselecteerd, maar wel vijf: Katalyn Neray (Hongarije), Rosa Martinez (Spanje), Viktor Misiano (Rusland), Hans-Ulrich Obrist (Zwitserland) en Andrew Renton (Verenigd Koninkrijk).

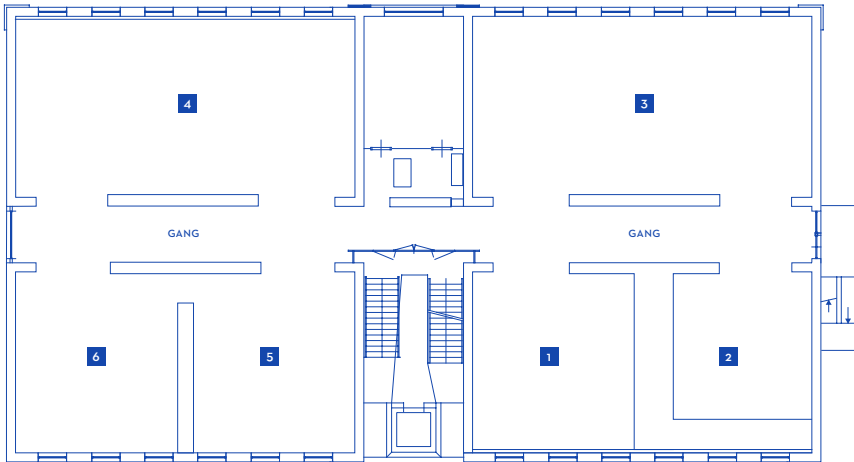
Deze eerste editie van Manifesta richtte zich op onderwerpen rondom het hedendaagse Europa, zoals migratie, vertaling en communicatie, gemeenschap en politiek. Alle kunstwerken van Manifesta 1 werden speciaal voor deze editie vervaardigd en veel van de deelnemende kunstenaars, nu wereldberoemd, beleefden hiermee hun eerste expositie buiten hun eigen land. In deze archiefpresentatie wordt—naast de bijdragen van kunstenaars

als Maria Eichhorn (Duitsland), Ayşe Erkmen (Turkije), Vadim Fishkin (Rusland), IRWIN (Slovenië), Roman Ondák (Slovenië) en Huang Yong Ping (Frankrijk/China)—speciaal aandacht besteed aan het werk van Oleg Kulik en het kunstenaarsinitiatief NEStWORK.

Tijdens Manifesta 1 voerde Oleg Kulik de performance *Pavlov's Dog* uit, nu bekend als centraal stuk uit zijn oeuvre. Wekenlang nam Kulik de identiteit van een hond aan en verbleef 24 uur per dag bij V2, Instituut voor de instabiele media, waar hij als hond diverse intelligentie en fysieke testen deed in een 'laboratorium'. NEStWORK was een initiatief van kunstenaar Jeanne van Heeswijk, dat tot doel had Manifesta wortels te geven in de lokale kunstgemeenschap. De Rotterdamse kunstenaarsgroep produceerde in totaal zevenentachtig dagelijkse programma's met activiteiten, performances, concerten, films, lezingen en debatten op verschillende locaties in de stad.

Rotterdam Cultural Histories is een samenwerking tussen TENT en Witte de With, waarmee we onze gemeenschappelijke wortels in Rotterdam verkennen en zo de raakvlakken tonen tussen onze beide programma's. *Rotterdam Cultural Histories* is opgezet door Defne Ayas (directeur Witte de With) en Mariette Dölle (voormalig artistiek directeur TENT).

Tentoonstellingsplattegrond

In the Belly of the Whale

TWEEDE VERDIEPING

Deze tentoonstelling vindt zijn inspiratie in het verhaal van Jonas, de profeet die boete doet door in zee te springen en drie dagen in de buik van een walvis te mediteren. Aan de hand van kunstwerken en -objecten worden veranderingen in betekenis, receptie en de toepassing van kunst door de tijd heen in kaart gebracht. In *In the Belly of the Whale* staan vragen centraal over hoe een kunstwerk verbonden is met een bepaald historisch moment en hoe de veranderlijke manieren en momenten waarop een werk getoond wordt de betekenis beïnvloeden. Of in andere woorden: bezitten beelden en artefacten een eigen betekenis, of zijn ze van zichzelf instabiel en beïnvloedbaar door hun situatie en door het kunstinstituut?

Door receptie en herkomst centraal te stellen worden kunstwerken, artefacten en hun traject door de tijd heen tegen elkaar uitgespeeld als in een nevelkamer, het twintigste-eeuwse wetenschappelijk instrument dat de beweging van deeltjes traceert en zichtbaar maakt. Toespelend op het vermogen van de nevelkamer om beweging en transformatie vast te leggen, kunnen de tentoongestelde werken gezien worden als 'objecten' die in hun beweging zijn vastgelegd. Het zijn beelden die via hun eigen dynamiek machtsstructuren, geschiedschrijving, nalatenschap en andere vormen van verborgen epistemologisch geweld laten zien.

Objecten worden niet alleen door de realiteit vormgegeven, maar kunnen zelf ook actieve nieuwe werkelijkheden creëren. Eén onderdeel van de tentoonstelling legt dit fenomeen bloot aan de hand van de affectieve kracht van kunst en het wetenschappelijke ideaal van controlebaarheid. Hier doemt de figuur van Jean-Martin Charcot op, een neurowetenschapper die een grote rol speelde in de studie naar

hysterie als medische aandoening. In deze context zijn de fotografische taxonomieën die hij als bewijsstukken maakte van belang. Zijn onderzoek ligt ten grondslag aan hedendaagse gezichtsherkenning-technieken en gaf aanleiding tot twijfels over de vooronderstelde objectiviteit van het medium fotografie.

Als schakels in een groter systeem bieden de verzamelde werken hier verschillende perspectieven vanwaaruit esthetische bezwaren of affecten afgezet kunnen worden tegen de politieke achtergrond waarin ze ontstonden of later ontvangen werden. *In the Belly of the Whale* mijdt zo een eenduidige synthese.

PUBLIEK PROGRAMMA

Every contact leaves a trace: follow the...

Zaterdag 19 november 2016, 19 uur

Met de onderzoeksmethodes van de journalist, de wetenschapper en de detective in het achterhoofd verkennen we tijdens deze conferentie hoe objecten en ideeën bewegen door verschillende vormen van contact, zoals eigendom, presentaties en gebruik. De conferentie focust net als de tentoonstelling op hoe veranderende referentiekaders invloed hebben op kunstwerken, en hoe andersom kunstobjecten diezelfde kaders kunnen ondermijnen.

TENTOONSTELLINGSLEZINGEN

Witte de With nodigt dit najaar 'gastlezers' uit voor een interpretatie van de tentoonstelling.

9 september 2016: Aaron Schuster

21 oktober 2016: Maaïke Lauwaert

18 november 2016: Aaron Peck

2 december 2016: Nicoline van Harskamp

Werken

ZAAL 1

Tania Bruguera

Opening Session of the foundational process of INSTAR Instituto de Artivism

Hannah Arendt, 2015

Hoe kunnen we de affectieve potentie van een kunstwerk meten? Op 20 mei 2015 droeg Tania Bruguera tijdens de Biënnale van Havana de tekst *The Origins of Totalitarianism* van politiek filosoof Hannah Arendt voor. De datum was belangrijk omdat deze samenviel met de voormalige Cubaanse onafhankelijkheidsdag die sinds 1960 niet meer officieel was gevierd (de datum werd verschoven naar 26 juli, het begin van Fidel Castro's gewapende revolutie tegen dictator Fulgencio Batista). Omdat het haar verboden was om in het openbaar op te treden, verplaatste Bruguera de lezing naar haar eigen huis (waar ook haar *Hannah Arendt International Institute of Artivism* gevestigd is) en richtte luidsprekers op de straat. De regering liet als reactie boorwerkzaamheden uitvoeren voor Bruguera's huis, om de performance met het lawaai te overstemmen. Bruguera werd gearresteerd en kort daarna weer vrijgelaten.

Van Abbemuseum Eindhoven en
International Academy of Art Palestine
Picasso to Palestine, 2011

In 2011 reisde *Buste de Femme*, een schilderij van Pablo Picasso, van het Van Abbemuseum in Eindhoven naar de International Academy of Art Palestine in Ramallah. Dit project door kunstenaar Khaled Hourani daagt op radicale wijze de grenzen van het museologische proces uit en laat een absurd idee daadwerkelijk plaatsvinden. Zo werden obstakels op het gebied van transport, verzekeringen en installatie overwonnen, en grenzen overgegaan die officieel enkel openstaan voor goederen en

niet voor mensen. Elke stap ging de grenzen van de bezetting na en demonstreerde het radicale potentieel van internationale museumbruiklenen. Het schilderij is voor altijd getekend door de geografische reis die nu deel maakt van de fysieke historie van het kunstwerk.

Hamza Halloubi

Nature Morte, 2013

Nature Morte toont de reactie van kunstenaar Hamza Halloubi op het leven en werk van de Italiaanse schilder Giorgio Morandi (1890-1964). De film zet de stille levens van Morandi tegenover kunsthistorische beelden en gebeurtenissen uit de twintigste eeuw (door de Marxistische geschiedkundige Eric Hobsbawm ook wel 'de eeuw van extremen' genoemd). De film bevraagt niet alleen de relatie tussen kunstenaars en de politieke realiteit waarbinnen zij bewegen, maar ook de betekenis van hun werk in de tijd waarin het werd gemaakt. Halloubi ziet de verstilde aard van Morandi's werk als een eigenschap waarmee het zich verzet tegen tijd en geschiedenis. De film creëert op die manier een paradox waarin de schilderijen van Morandi in hun historische context worden geplaatst om hun tijdloosheid te bevestigen.

Advancing American Art, 1946-47

Kan een kunstwerk radicaal veranderen door de manier waarop het ontvangen wordt? *Advancing American Art* was de titel van een tentoonstelling bestaande uit schilderijen in bezit van het Amerikaanse Ministerie van Buitenlandse zaken in 1946. De tentoonstelling was een voorbeeld van de Amerikaanse culturele diplomatie en zou gedurende vijf jaar door Europa en Latijns Amerika reizen. Zo zou de wereld bekend worden met de 'meest vooruitstrevende stromingen van het heden-

daagse Amerika' en daarmee met de creatieve en intellectuele vrijheid van Amerikaanse kunstenaars. De achterliggende gedachte was het dwarsbomen van het groeiende communisme; de Amerikaanse staat deed een expliciete poging om de affectieve waarde van kunst te gebruiken. De 79 olieverfschilderijen en 38 aquarellen van kunstenaars als Stuart Davis, Marsden Hartley en Georgia O'Keeffe riepen echter scherpe kritiek op van traditionele kunstenaars en conservatieve politici die moderne kunst beschouwden als ondermijnd en gelieerd aan linkse ideologie. Nadat de House Un-American Activities Committee (HUAC) uiteindelijk vaststelde dat 24 van de 47 kunstenaars betrokken waren bij linkse politieke activiteiten, werd de tentoonstelling exact een jaar na de aankoop van de werken geannuleerd door de toenmalige staatssecretaris George C. Marshall.

Käthe Kollwitz

Deutschlands Kinder hungern!

(Duitslands kinderen verhongeren!), 1923

Eén beeld, twee heel verschillende politieke bestemmingen. In de vroege jaren '20 maakte Käthe Kollwitz deze litho als anti-oorlogsboodschap in reactie op de situatie van het door hongersnood gekwelde Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. De afbeelding werd gebruikt om krachtige posters mee te maken voor verschillende groeperingen, waaronder de Internationale Arbeiterhilfe (internationale welzijnsorganisatie voor arbeiders). Tien jaar later eigenden de Nazi's zich de prent toe voor propagandistische doeleinden, bewegend dat er slachtoffers van het communisme op te zien waren. Paradoxaal genoeg werd Kollwitz op hetzelfde moment gedwongen haar positie aan de Pruisische Kunstacademie op te geven (zij was daar de eerste vrouw in een dergelijke positie) en verwijderde de overheid haar werken uit museumcollecties.

ZAAL 2

Emily Jacir

ex libris, 2010-12

ex libris herdenkt de ongeveer dertigduizend boeken die toebehoorden aan Palestijnse huizen, bibliotheken en instituten die in de nasleep van de Palestijnse Oorlog in 1948 door Israëlische autoriteiten werden geplunderd. Zesduizend van deze boeken worden bewaard en gecatalogiseerd in de Joodse Nationale Bibliotheek en de Joodse Universiteitsbibliotheek, geïndexeerd als 'A.P.' (Abandoned Property, oftewel achtergelaten bezit). Jacir fotografeerde de inscripties in de boeken, de namen van hun vorige eigenaren en hun aantekeningen in de kantlijn—sporen van de herkomst van de boeken en grimmige getuigen van de onteigening van deze kennis door een koloniserende macht. Hun lot en het uiteindelijke opgaan of niet-opgaan in de rest van de bibliotheek wordt nu voor altijd bepaald door degenen die de boeken confisqueerden.

ZAAL 3

Pratchaya Phinthong

Broken Hill, 2013

De 'schedel van Broken Hill' is het eerste menselijke fossiel dat in Afrika werd gevonden en vormde het belangrijkste bewijs voor de Evolutietheorie van Darwin, waarin de mens wordt gezien als de natuurlijke afstammeling van de primaten. De schedel werd in Zambia ontdekt door mijnwerkers en meegenomen naar Londen door Britse kolonisten die later een replica terugstuurden naar het Natuurhistorisch Museum in Zambia. Phinthong presenteert een replica van de replica van de schedel, en verwijderd het object zo nog een stap verder van zijn oorspronkelijke herkomst en authenticiteit. Zo onderzoekt hij de manier waarop de geschiedenis wordt overgedragen door objecten. De koloniale nalatenschap van Groot-Brittannië wordt in kaart gebracht door de replica van de schedel, die karakteristiek is voor een machtsstructuur die werkte via economische uitbuiting (de schedel werd gevonden

in een lood- en zinkmijn in Britse handen) en via de toe-eigening van cultureel erfgoed. De foto's die onderdeel zijn van *In the Belly of the Whale* zijn een registratie van de tentoonstelling van het werk in een Londense galerie, waar conservator Kamfwa Chishaca van het Zambiaans Natuurhistorisch Museum het verhaal van de onteigening vertelde.

Adam Broomberg en Oliver Chanarin
Untitled (165 portraits with dodgers), 2012
Strip Test 1, To Photograph the Details of a Dark Horse in Low Light, 2012
"Niets ontsnapt representatie, wanneer de representatie zelf wordt gerepresenteerd."
—David Caroll, *Paraesthetics: Foucault, Lyotard, Derrida, 1987*

Welke ogenschijnlijke waarheden worden door de fotografie ondersteund en hoe worden deze in de hedendaagse fotografische praktijk geproblematiseerd, met name binnen de etnografie? *Untitled (165 portraits with dodgers)* vormt een deel van het werk *To Photograph the Details of a Dark Horse in Low Light*, waarin Broomberg en Chanarin de geschiedenis van een in de jaren tachtig verschenen type Kodakfilm verkennen. Op beelden die met dit materiaal gemaakt werden, waren de kleurschakeringen van een donkere huid niet goed te onderscheiden. Filmaker Jean-Luc Godard staat erom bekend het gebruik van dit materiaal te hebben geweigerd toen hij een opdracht in Zimbabwe uitvoerde, en stelde dat het een racistische techniek was. Pas toen er klachten kwamen uit de chocolade- en meubelindustrie dat hun producten niet goed konden worden vastgelegd, ging Kodak met het probleem aan de slag. Broomberg en Chanarin zijn vooral beïnvloed door filmaker en antropoloog Jean Rouch, die in zijn documentaires liet zien hoe de inheemse mensen die hij filmde zelf invloed hadden op hoe hun cultuur weergegeven werd. Zo toonde hij de subjectiviteit van zijn eigen documentaires en de complexiteit van representatievormen binnen het koloniale discours. In het werk van Broomberg en Chanarin worden de gezichten van de geportretteerden

bedekt door 'dodgers' en wordt de donkere-kamer-techniek van *dodging* (een methode om bepaalde delen van een afbeelding op te lichten) zichtbaar gemaakt.

Jeremy Shaw
Towards a Universal Pattern Recognition, 2016
Towards a Universal Pattern Recognition laat met beelden van geheven armen en extatisch opengesperde monden momenten van religieuze vervoering zien, die zijn verzameld uit kranten en fotoarchieven. Elk beeld wordt vervormd door een prismatische lens van acryl, die doet denken aan de caleidoscopische effecten van de psychedelische beeldtaal uit de jaren '60. Het prisma-effect roept ook de koude blik van een machine op. Shaw speculeert over hoe de staat van spirituele euforie kan dienen als verzet tegen gezichtsherkenningssystemen die met behulp van kunstmatige intelligentie onze uitdrukkingen hebben gekwantificeerd en vercommercialiseerd. Zit er in een spirituele extase misschien iets dat zulke kwantificering onmogelijk maakt?

GANG

Jean-Martin Charcot
Welke macht bezitten beelden en zijn ze wel betrouwbaar als bewijsstuk? In de 19^e eeuw probeerde Jean-Martin Charcot—de 'vader van de moderne neurologie'—de herkomst van 'hysterie' te ontdekken. Tot de 17e eeuw werd 'hysterie' (naar het oud Griekse 'hystera', oftewel baarmoeder) vooral als mysterieuze ziekte toegeschreven aan seksueel inactieve vrouwen. Charcot paste in het Salpêtrière Ziekenhuis in Parijs (dat ook wel bekend stond als de Vrouwenhel of de Tweede Bastille) omstrede technieken als hypnose en magnetisme toe om verschillende 'hysterische' vrouwen te onderzoeken. Daar documenteerde, schetste en fotografeerde Charcot ook de aanvallen van de jonge Augustine. Hij documenteerde verschillende stadia: de epileptische fase, gevolgd door de theatrale fase waarin zij haar lichaam in allerlei kronkels verdraaide, en een fase van 'gepassioneerde posities' waarin Augustine

zich oprichtte, voordat ze in een gebedspositie begon te raaskallen. Charcot gebruikte de foto's als bewijsstukken voor de pathologisering van hysterie. Hierdoor, en doordat hij er niet in slaagde om de neurologische aandoeningen te herkennen die de daadwerkelijke oorzaak van deze 'hysterie' vormden, raakten de zogenaamde diagnoses voor 'hysterie' al snel aan inflatie onderhevig.

Paul Ekman

New Guinea Man Photo Set 2, 1971

Dr. Paul Ekman is een onderzoeker en auteur, die vooral bekend is vanwege zijn studies naar non-verbaal gedrag, zoals gezichtsuitdrukkingen en gebaren. In 1967 reisde Dr. Ekman naar Papoea-Nieuw-Guinea om verder onderzoek te doen naar non-verbaal gedrag van de Fore stam, een zoals Ekman dat noemde "geïsoleerde stenen tijdperk-cultuur" in de zuidoostelijke bergen. Zijn onderzoek leidde tot het beslissende bewijs dat Darwin (anders dan de theorie van Margaret Mead) terecht beweerde dat gezichtsuitdrukkingen universeel zijn. De vier zwart-wit foto's die hier worden getoond laten de gezichtsuitdrukkingen zien van stamleden die geluk, woede, walging en verdriet voelen.

Naast zijn wetenschappelijke onderzoek is Dr. Ekman adviseur voor Emotient Inc., een recentelijk door Apple overgenomen start-up, die gevoelsanalyses gebaseerd op gezichtsuitdrukkingen onderzoekt met het doel emotiebewuste computers te ontwikkelen. Vroege tekeningen van micro-uitdrukkingen, die, in theorie, de intentie tot bedrog kunnen bloot leggen, werden op controversiële wijze bewerkt door de United States Transportation Security Agency voor hun trainingsprogramma Screening Passengers by Observation Techniques.

Charles Thomson Rees Wilson

Dia's van een nevelkamer, 1911-13

Charles Thomson Rees Wilson was een Schotse natuurkundige en meteoroloog die in 1927 de Nobelprijs won voor de uitvinding van zijn nevelkamer, een afgesloten ruimte die een oververzadigde nevel van water en alcohol

bevatte. Rees Wilson kwam op het idee voor de nevelkamer nadat hij de ontwikkeling van wolken had bestudeerd in een observatorium op de top van Ben Nevis, de hoogste berg van Schotland. Aanvankelijk had Wilson de bedoeling om met zijn nevelkamer wolkvorming te bestuderen, maar al snel zag hij dat de kamer ook gebruikt kon worden als deeltjesdetector. Wanneer geladen deeltjes, zoals alfa- of bèta-deeltjes, door de nevelkamer bewegen, laten ze een spoor van geïoniseerde deeltjes achter. De nevel condenseert rond deze ionen, en maakt zo de afgelegde weg van de oorspronkelijke geladen deeltjes zichtbaar. Welke nieuwe interpretaties van kunstwerken zijn er mogelijk als we kijken vanuit het proces van de nevelkamer die het onzichtbare kan tonen?

ZAAL 4

Britta Marakatt-Labba

The Crows, 1981

"Sinds het eind van de jaren '70 maak ik borduursels die het verhaal vertellen over het leven van de Sami, van politieke reflecties tot culturele, historische en mythologische verhalen. Borduurwerk vereist een esthetiek gebaseerd op traagheid. Het is een reis door tijd en ruimte waarin elke steek een ervaring en reflectie belichaamt en een verhaal vertelt." – Britta Marakatt-Labba

Het verhaal dat hier verteld wordt is dat van het Alta Conflict. Dit was een serie protesten in de late jaren '70 en vroege jaren '80 tegen de aanleg van een hydro-elektrische dam in de rivier de Alta in het noorden van Noorwegen. Zowel milieu-activisten als de inheemse Sami-bevolking protesteerden tegen de ingrijpende plannen van het Noorse parlement. In de herfst van 1979 organiseerden de demonstranten een *sit-in* bij de dam en een hongerstaking van een groep Sami buiten het parlamentsgebouw in Oslo. *The Crows* keert terug naar deze gebeurtenis door de moord op een aantal kraaien te verbeelden, die vervolgens in politieagenten veranderen die de protestanten destijds tegenhielden. Hoewel de dam uitein-

delijk werd gebouwd, zorgde het Alta Conflict ervoor dat ecologie en de inheemse bevolking op de politieke agenda kwamen te staan. Een voorbeeld hiervan is de Finnmark Akte (2005) die ervoor zorgde dat een groot deel van het beheer van het land in handen kwam van een lokaal agentschap, terwijl er tegelijkertijd nog meer aandacht kwam voor het erfgoed en de rechten van de Sami. Marakatt-Labba maakte dit borduurwerk tijdens het hoogtepunt van het conflict, waarmee het werk een symbool vormt van die specifieke strijd, maar ook een herinnering is dat de positie van de Sami en andere inheemse bevolkingen vandaag nog steeds bevochten moet worden.

Mariana Castillo Deball

*El donde estoy va desapareciendo /
Het waar ik ben verdwijnt, 2011*

De Borgia Codex is een van de weinige manuscripten uit het pre-Columbiaanse tijdperk en overleefde zowel de Spaanse invasie van Mexico als de verwoesting van de Azteekse cultuur. De codex staat geschreven op 39 vellen van dierenhuiden en beschrijft rituelen, voorspellingen en weerpatronen. In *El donde estoy va desapareciendo* creëert Mariana Castillo Deball een meta-versie van de codex die het verhaal van het object zelf vertelt, van het opjagen en villen van een hert tot het voortdurend doorgeven van het manuscript van hand tot hand. De film vertelt hoe het object naar Europa wordt gebracht en daar honderden jaren in het Vaticaan bewaard wordt. Daar werd het uiteindelijk geïdentificeerd door de Pruisische wetenschapper Alexander von Humboldt in 1805. De reis van het object wordt verteld in de talen van de verschillende eigenaren en vertelt zo de geschiedenis van de opkomst en ondergang van verschillende rijken en koloniale machten aan de hand van het bezit van cultureel erfgoed. Daarnaast zijn er ook schetsen te zien die Deball maakte bij het creëren van haar eigen versie van de codex.

Minia Biabiany

the unity is submarine, 2015

Op 22 juni 1962 stortte vlucht 117 van Air France onder verdachte omstandigheden neer in een bebost en heuvelachtig gebied in Guadeloupe. Het onderzoek dat op deze gebeurtenis volgde kon geen exacte oorzaak voor het incident vaststellen en suggereerde een combinatie van slecht weer en verschillende menselijke fouten als mogelijke oorzaak. Alle 113 passagiers kwamen om; onder hen was de dichter Paul Niger (pseudoniem van Albert Beville) en de politicus Justin Catayée, twee activisten die van ongekend belang waren voor de onafhankelijkheidsbeweging tegen de Franse koloniale macht in Guadeloupe. De installatie van kunstenaar Minia Biabiany presenteert een mythologische en politieke hervertelling van deze gebeurtenis en de onduidelijke oorzaken en consequenties ervan. De ruimte is gevuld met in zout bedekte objecten gebaseerd op de overblijfselen van de vlieggram en op planten die gecultiveerd werden in Franse kolonies. Biabiany speelt met de paradoxale aard van het materiaal zout: het kan zowel een conserverend als corroderend materiaal zijn. Omdat verschillende delen van het vliegtuig in de zee neerstortten, roept *the unity is submarine* het gevoel op dat de nu verstomde getuigen geen verklaring voor de gebeurtenis meer kunnen bieden en daarom in ons collectieve geheugen blijven dwalen.

ZAAL 5

Amie Siegel

Provenance, 2013; Lot 248, 2013;

Proof (Christie's 19 October, 2013), 2013

Provenance onthult langzaam de verschillende lagen van ons erfgoed die de culturele waarde van objecten beïnvloeden. Het gelijknamige centrale stuk traceert in omgekeerde volgorde de wereldwijde handel in modernistisch meubilair vanuit de controversiële stad Chandigarh, India. Naar aanleiding van de opdeling van India in 1947 in een Pakistaans en Indiaas deel, gaf de toenmalige premier Jawaharlal Nehru de opdracht aan de Europese architecten

Le Corbusier en Pierre Jeanneret om een nieuwe stad en administratief centrum in de verdeelde regio Punjab te bouwen. Voor dit utopische project voorzagen de architecten de gebouwen van origineel meubilair naar eigen ontwerp. Westerse veilinghuizen hebben recentelijk veel van deze designmeubelstukken gekocht en verkocht voor indrukwekkende bedragen. De film traceert deze transacties en begint in de appartementen, villa's en salons van fanatieke verzamelaars. Van daaruit volgt *Provenance* in omgekeerde volgorde de voorwerpen van de verkoop bij het veilinghuis, hun vertoning op tentoonstellingen en de gerelateerde fotografie die wordt gebruikt voor catalogi, tot hun restauratie en verscheping overzee—uiteindelijk eindigend in Chandigarh. Door de grote verschillen tussen deze uiteenlopende plekken te tonen, brengt *Provenance* de ondergrondse weg van grotere stromen van kapitaal op subtiele wijze in kaart.

Op 19 oktober 2013 veilde Siegel *Provenance* in de na-oorlogse en hedendaagse kunstveiling bij Christie's in Londen, wat de film tot een veilingslot maakt en onlosmakelijk verbindt aan de markt die het verbeeldt. *Lot 248*, een tweede film, legt deze verkoop vast, en wordt daarom een spiegel van de eerste film door het speculatieve circuit dat daarin wordt weergegeven zelf te herhalen en voort te zetten. *Proof (Christie's 19 October, 2013)* voltooit de installatie en toont de pagina van *Provenance* in Christie's veilingcatalogus, vastgelegd in perspex alsof het moment in de tijd is bevroren.

ZAAL 6

Susanne Kriemann

Pechblende (Chapter 1), 2014-16

Tussen 1946 en 1989 werd de zeer radioactieve en uraniumrijke delfstof 'pechblende' of uraniet op enorme schaal ontgonnen in het Ertsgebergte in de voormalige DDR. Uiteindelijk maakte het delven van dit materiaal de nucleaire bewapening van de Sovjet-Unie mogelijk. Ondanks de giftigheid van de mijnen en de onweerlegbare gezondheidsrisico's voor

de mijnwerkers, is het Ertsgebergte inmiddels veranderd in een vredig berglandschap, met maar weinig herkenbare sporen van de nog steeds aanwezige straling.

In *Pechblende (Chapter 1)* brengt Kriemann een aantal mijnwerktuigen uit de collectie van het Uranbergbau Schlema Museum bij elkaar. Deze gereedschappen, kettingen en kledingstukken refereren samen aan de giftige geschiedenis van uraniumdelving en de impact ervan op het menselijke lichaam. De objecten worden belicht middels een camera obscura, waarmee Kriemann reflecteert op de artistieke mogelijkheden die het onzichtbare zichtbaar maken biedt. Tegelijkertijd vormen de objecten getuigen van de ongrijpbare sporen van radioactiviteit. Deze alledaagse objecten krijgen zo een politieke lading, met mogelijke affectieve invloed op het debat rondom nucleaire wapens en macht.

Oude archiefdozen Witte de With, 2016. Fotografie: Aad Hoogendoorn

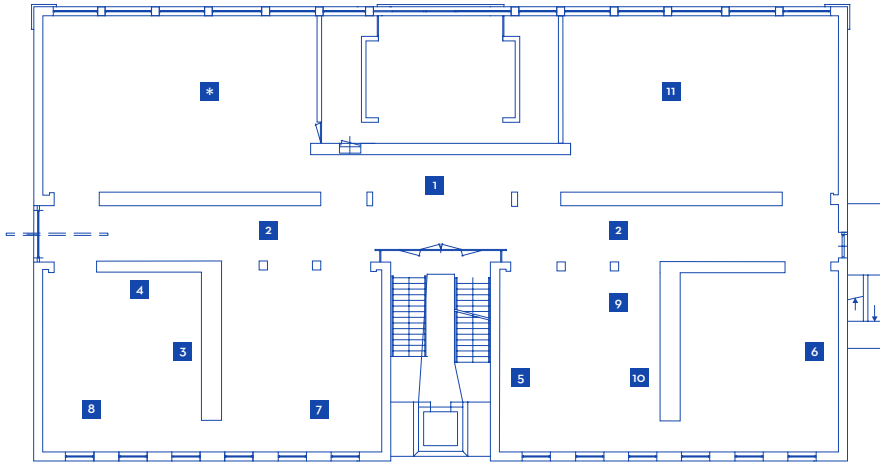
WDW25+

DERDE VERDIEPING

Vertrekkend vanuit de vraag: “Wat gebeurt er met kunst wanneer een kunstenaar en een instituut elkaar treffen?”, zet *WDW25+* een groeiende en levende collectie in gang. Dit project traceert de hedendaagse artistieke praktijk aan de hand van nooit eerder getoond, intern materiaal en de netwerken in en om Witte de With. Voortbouwend op onze rijke tentoonstellingsgeschiedenis, die gestaag uitbreidt met nieuw materiaal, zal deze collectie-in-wording origineel bronmateriaal omvatten, zoals schetsen en tekeningen van kunstenaars en teamleden, correspondenties met curatoren, persoonlijke documenten van kunstenaars, evenals audio- en video-opnames van artist talks, lezingen en symposia.

Terwijl Witte de With via zijn archief terugkijkt op meer dan twee decennia aan tentoonstellingsgeschiedenis, nodigen we in een serie van opdrachten kunstenaars en curatoren uit op verschillende manieren materiaal uit zowel institutionele als persoonlijke archieven te presenteren. De opdrachten in deze serie deconstrueren en onderzoeken historische, canonbepalende momenten uit onze eigen geschiedenis. Daarnaast bieden ze ook een platform voor (nog) niet erkende culturele geschiedenissen en figuren. De presentatie hiervan voegt meteen ook materiaal toe aan het archief van Witte de With.

Tentoonstellingsplattegrond

- 1-10 Kasper Bosmans - *Decorations*
- 11 Fabian Bechtle en Adriana Ramić - *Rome Was Built For A Day*
- * Witte de With archief/werkruimte

WDW25+ Commissions

Decorations

Kasper Bosmans

1.

Voor de serie legendeschilderijen verzamelt Kasper Bosmans informatie en vertaalt deze in geschilderde omschrijvingen. De schilderijen kunnen beschouwd worden als visuele, synthetiserende weergaven van onderzoek en vormen nieuwe referenties en oriëntatiepunten voor het materiaal dat ze beschrijven.

Voor *Decorations* breidt Bosmans deze serie uit en schildert hij legendes voor zowel de nieuwe werken die in de tentoonstelling te zien zijn als voor geselecteerde projecten uit het verleden van het instituut waarmee hij zich verleden voelt. Hij gebruikt de deksels van Witte de Withs archiefdozen als canvas en schildert op de binnenkant visuele vertalingen van het materiaal en de verhalen die de dozen bevatten. De schilderijen, in langdurige bruikleen gegeven aan Witte de With, worden verweven met de materialiteit van het archief zelf. Als stille aanwezig zijn deze werken—ieder een soort *ex libris* die het archief begeleidt—slechts zichtbaar voor toekomstige onderzoekers, wiens interpretatie van het verleden zijdelings door Bosmans' interventie gestuurd of beïnvloed kan worden.

Deze interventies in het archief zijn niet te zien tijdens de reguliere openingstijden, maar worden wel getoond en besproken tijdens het kunstenaarsgesprek op 18 oktober 2016.

2.

De Straat van Gibraltar—tevens het leidmotief van de tentoonstelling *A Life Full of Holes: The Strait Project* (2004) door Yto Barrada—wordt opgeroepen door middel van twee schilderijen van de officiële vlaggen van zowel Gibraltar als van Ceuta, de Afrikaanse kust van de straat, aangebracht op twee be-

staande zuilen. In de Oudheid stond deze rotsachtige toegangspoort van Europa ook bekend als de Pilaren van Hercules.

2.-6.

“[...] de schilderijen werden gemaakt door middel van goedkope technieken die ervoor zorgden dat ze zeker niet voor eeuwig zouden bestaan. In een tijd waarin het de tendens is om elke penseelstreek van de hand van een officieel erkend genie te bewaren alsof het een waardevolle schat is, en waarin het overschilderen van een muurdecoratie die ons is beginnen te vervelen bijna als een barbaarse daad wordt beschouwd, is dit alternatieve standpunt van grote morele waarde.”

—Asger Jorn, *Het Inherente Potentieel van Muurschilderingen*, 1952

Aan de basis van de vijf muurschilderingen die in verschillende zalen te zien zijn liggen evenveel overkoepelende thema's die Bosmans uit het programma van Witte de With distilleerde. Deze terugkerende onderwerpen—migratie [2], seksualiteit [3], huiselijkheid [4], urbanisme [5] en ecologie [6]—vertegenwoordigen een subjectieve lezing van wat vaak gezien wordt als een canonieke opeenvolging van tentoonstellingen. Mythologische overleveringen of schijnbaar onweerlegbare feiten worden hier door een persoonlijke filter gehaald, waardoor de (institutionele) reflex om betekenissen vast te leggen tegengegaan wordt. Bosmans maakt gebruik van een meer abstracte vormtaal waardoor de gewichtige thema's worden omgezet in decoratieve patronen waarvan de betekenis open blijft.

Na het lezen van talrijke beschrijvingen van kunstwerken die getoond zijn bij Witte de With viel Bosmans' oog op die projecten waar

werken opnieuw gemaakt of opnieuw opgevoerd werden voor tentoonstellingen zoals *Life, Once More* (2005), *Hélio Oiticica* (1992) en *Paul Thek: The Wonderful World That Almost Was* (1995).

7.

Uit de retrospectieve tentoonstelling van kunstenaar Paul Thek in 1995 herneemt Kasper Bosmans een element uit diens installatie *Dwarf Parade Table* (1969): een kleine hond met eieren als tepels.

8.

Bosmans toont een werk dat hij in 2014 maakte samen met Marthe Ramm Fortun. Hun parel-snoer wordt hier getoond als een knipoog naar Massimo Bartolini die in 2001 alle randen van de tentoonstellingsruimte met parels bekleedde tijdens [*squatters #2*].

9.

Rustica of brutoerwerk is een steenhouders-techniek die populair was in Renaissance architectuur. Grote stenen die de onderlaag van façades vormden werden zo bewerkt dat het leek alsof de stenen aangevreten waren door kleine wormen (*vermiculus* in het Latijn). De palazzi die met deze techniek gedecoreerd werden verwezen naar een oudere traditie van middeleeuwse kastelen, waardoor de eigenaars zich konden identificeren met een roemrijk en machtig verleden. Tegelijkertijd onderstreept dit patroon de hoogmoed van deze schitterende gebouwen waarvan de funderingen lijken weg te rotten.

10.

Als reactie op de afwezigheid van volkskunst in de geschiedenis van Witte de With bevat *Decorations* ook documenten ontleend aan *10,000 Years of Nordic Folk Art*, een archief opgestart door kunstenaar Asger Jorn als onderdeel van het Scandinavian Institute for Comparative Vandalism. Jorn initieerde dit interdisciplinair instituut in 1961 met als doel de kunstgeschiedenis te 'vandaliseren'. Het belangrijkste doel van Jorns instituut was de

publicatie van een reeks fotoboeken over antieke en middeleeuwse volkskunst uit Scandinavië. Voor Jorn was vandalisme geen destructief begrip, maar het speels en vrij samenbrengen van tekens en motieven. Dit creatieve vandalisme ging gepaard met een filosofie over de dialectiek tussen noord (Scandinavische cultuur) en zuid (Latijnse cultuur), die zich visueel vertaalde in een wisselwerking tussen betekenis en maniërisme.

PUBLICATIE

Kasper Bosmans begon zijn onderzoek voor *Decorations* met een *close reading* van de publicatie *20+ Jaar Witte de With*, uitgegeven door het instituut in 2012, die een overzicht biedt van alle tentoonstellingen en andere projecten bij Witte de With tussen 1990 en 2011. Bosmans maakte talrijke voetnoten, krabbels, bedenkingen en schetsen in de marges van het hele boek. Door de toevoeging van deze kanttekeningen en afbeeldingen uit Asger Jorns collectie *10,000 Years of Nordic Folk Art* stelt hij deze sterk geredigeerde geschiedschrijving bloot aan nieuwe interpretaties.

EVENT

Artist Talk

Dinsdag 18 oktober 2016, 19 uur

Gedurende één avond worden de legende-schilderijen die Kasper Bosmans aanbracht in een aantal archiefdozen getoond en besproken. Samen met curator Samuel Saelemakers praat de kunstenaar over zijn werkwijze en het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze en andere werken die deel uitmaken van de tentoonstelling. Tevens wordt het kunstenaarsboek *Decorations* besproken, een door Bosmans geannoteerde en opnieuw geïllustreerde versie van *20+ Jaar Witte de With*. Hiervoor sluit Zoë Gray (Senior Curator WIELS, Brussel) aan bij het gesprek. Gray was curator bij Witte de With van 2006 tot 2012 en een van de redacteurs van het *20+* boek.

WDW25+ Commissions

Rome Was Built For A Day

Fabian Bechtle en Adriana Ramić

Rome Was Built For a Day bekijkt het archief door middel van twee nieuwe werken door kunstenaars Fabian Bechtle en Adriana Ramić. De opdrachten omzeilen chronologisch onderzoek naar de kunstgeschiedenis en tentoonstellingen, en zetten daarentegen de materialen in Witte de Withs archief in om een bijdrage te leveren aan het instituut en zijn digitale kanalen.

Adriana Ramić presenteert een fictieve tentoonstelling die gebaseerd is op Witte de Withs digitale archief van de afgelopen tien jaar. Ieder afzonderlijk werk reageert op een tekst, die is samengesteld door een computer programma dat gevoed is met de data van het instituut. Via deze uitwisseling met het machinale leren wil Ramić onze hang naar menselijke figuren en voorstellingen ondermijnen; ze voert hiervoor bureaucratie tot in het extreme door. Ze maakt het tentoonstellingsproces tot een administratief gebaar aan de hand van documenten die Witte de With vanaf 2006 bewaard heeft. Dit project is onderdeel van een langdurig onderzoek door Adriana Ramić naar de materialisering van kennissystemen.

Vanwege zijn interesse in de creatie van herineringen heeft Fabian Bechtle al herhaaldelijk gewerkt met archieven. Zijn bijdrage in het kader van *WDW25+* biedt een observerend perspectief op het archief van Witte de With. In deze video zien we zowel de uiterlijke opstelling van het archief als de innerlijke transformatie door het werk dat daar plaatsvindt. De beelden ogen als het archief in zijn huidige staat, maar lijken daarnaast ook de toekomst of het verleden te documenteren. Bechtle ziet tijdelijkheid als een mogelijkheid en presenteert het archief als een sculpturaal proces, een tijdelijke topografie of architectuur van de herin-

nering. De camera glijdt langs de planken, dozen en artikelen om vast te leggen wat wel aanwezig, maar toch onzichtbaar is. De handtekeningen van voorgaande en huidige directeuren van het instituut zetten Witte de Withs artistieke, discursieve en administratieve ontwikkeling in gang. De handtekeningen zijn hier te zien samen met archiefmateriaal, terwijl het verwerken van het archief gestaag doorgaat.

De tentoonstellingsruimte maakt gebruik van een eerdere ingreep in de ruimte. Deze speciale folies op de ramen zijn in eerste instantie geplaatst door adjunct-directeur Paul van Gennip en kunstenaar Pierre Bismuth voor Bismuths solotentoonstelling in 1997. De filters bieden de mogelijkheid naar buiten te kijken, maar beperken de inval van het licht wel zodanig dat een scherpe videoprojectie in de ruimte mogelijk is.

Rome Was Built For A Day is de titel van een nummer van kunstenaar Lawrence Weiner. Het werd uitgebracht op een plaat die Weiner produceerde met Ned Sublette in 1997. Een mp3-versie van dit album is onderdeel van de onderzoeksbestanden van voormalig curator Juan Gaitán in Witte de Withs digitale archief.

OPENING EVENT

[Vertoning en Artist Talk](#)

[Donderdag 10 november 2016, 19 uur](#)

Met een vertoning van *Sculpture: Constantin Brancusi* (26 min) door Alain Fleischer (1944, FR) en een Artist Talk met de kunstenaars.

Biografieën

PARA / FICTIONS

Mark Geffriauds (1977, FR) werken verwijzen naar het versnipperde en willekeurige karakter van institutionele processen en culturele overdracht. Het misverstand, de verwarring, het heldere, de super-positie, deze stijlfiguren zijn kritische hulpmiddelen die de kunstenaar in handen van de toeschouwer geeft, en waarmee hij zich sterk maakt voor een speelse kijk op rationele associaties. Geffriaud heeft solotentoonstellingen gehad in de GB agency galerie en het Palais de Tokyo in Parijs; The Kitchen, New York en Musée National du Jeu de Paume, Parijs. Hij nam deel aan groepstentoonstellingen bij onder meer de Biënnale van Lyon; de Appel arts centre, Amsterdam; Le Plateau, Parijs en Tate Modern, Londen.

Lucy Skaers (1975, UK) werken tonen de relatie tussen abstractie en de directe materiële aard van objecten. Veel van haar werken verwijzen naar historische objecten die een nieuwe context en betekenis krijgen in andere media. Skaers solopresentaties omvatten onder meer een overzichtstentoonstelling in de Fruitmarket Gallery in Edinburgh; Murray Guy, New York; Tramway, Glasgow; SculptureCenter, New York; Tulips & Roses, Brussel; Chisenhale Gallery, Londen en het Centre Pompidou, Parijs. In 2003 werd Skaer genomineerd voor de kunstprijs Becks Futures en haar werk was als de eerste Schotse presentatie te zien op de Biënnale van Venetië, waar ze ook aan deelnam in 2007. Ze werd genomineerd voor de Turner Prize in 2009.

IN THE BELLY OF THE WHALE

Minia Biabiany's (1988, GP) werk vloeit voort uit de verstrengeling tussen de huidige koloniale realiteit en herinneringen uit het verleden, hun poëzie en de observatie van de

tentoonstellingsruimte. Ze construeert een Caribisch kader dat de terugkerende noties van interieur en exterieur bevrucht. De materialiteit en het historisch gewicht brengen gefragmenteerde narratieven voort die zijn gevormd door de relaties tussen de afzonderlijke elementen in haar installaties. Haar werk is tentoongesteld bij TEOR/éTica, San José Costa Rica; South London Gallery, Londen; Cráter Invertido en Bikini Wax, Mexico City; SIGNAL, Malmö. In 2016 initieerde ze het pedagogische en artistieke project *Semillero Caribe*: een experimenteel congres dat gebaseerd is op oefeningen met het lichaam en tekenoefeningen, overgenomen van de concepten van Caribische denkers.

Adam Broomberg (1970, ZA) & Oliver Chanarin

(1971, UK) wonen en werken in Londen. De kunstenaars kaarten onderwerpen aan als politiek, religie, oorlog en geschiedenis en de breuklijnen tussen deze gebieden, waarmee ze nieuwe inzichten over de mens genereren. Beide zijn opgeleid als fotografen maar werken met diverse media, steeds meer spelend met taal en literatuur als materiaal voor hun veelzijdige werk. Samen hebben ze vele solotentoonstellingen gehad, onder andere bij de Jumex Foundation in Mexico City, Fotomuseum Den Haag en het Stedelijk Museum Amsterdam. Ook namen ze deel aan groepstentoonstellingen bij Tate Modern, Londen; de Shanghai Biënnale; Museum of Modern Art, New York City; de 9^e Gwangju Biënnale en het KW Institute for Contemporary Art, Berlijn. Hun werk is onderdeel van collecties zoals die van Tate, Londen; MoMA, New York City; Stedelijk Museum, Amsterdam; het Victoria & Albert Museum, Londen; het International Center of Photography, New York City en de Art Gallery van Ontario.

Tania Bruguera (1968, CU) onderzoekt manieren waarop kunst kan worden toegepast in het dagelijkse politieke leven. Haar langetermijnprojecten vormen intensieve ingrepen op de institutionele structuur van het collectieve geheugen, het onderwijs en de politiek. Bruguera is bekroond met een *Honoris Causa* van The School of the Art Institute of Chicago, geselecteerd als één van de 100 Leading Global Thinkers door Foreign Policy magazine en genomineerd voor de # Index100 Freedom of Expression Award, een Herb Alpert Award winnaar, een Hugo Boss Prize finalist, een Yale World Fellow en de eerste *artist-in-residence* in het New York City Mayor's Office of Immigrant Affairs (MOIA). In 2013 maakte ze deel uit van het team dat het eerste document over artistieke vrijheid en culturele rechten schreef voor de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties. In 2014 werd ze aangehouden en werd haar paspoort in beslag genomen door de Cubaanse regering, omdat ze had gepoogd een performance over de vrijheid van meningsuiting op het Revolution Square in Havana te organiseren. In mei 2015 opende zij het Institute for Artivism Hannah Arendt in Havana. Haar werk werd onder andere tentoongesteld op Documenta 11; de Biënnale van Venetië; in Tate Modern, Londen; het Guggenheim Museum, New York en het Van Abbemuseum, Eindhoven. Ze woont en werkt in New York en Havana.

Mariana Castillo Deball (1975, MX) woont en werkt in Berlijn. Ze werkt met installaties, beeldhouwkunst, fotografie en tekeningen en onderzoekt daarbij de rol die objecten spelen in ons begrip van identiteit en geschiedenis. Ze hanteert een caleidoscopische benadering in haar werk, door rijke en geëngageerde beelden te creëren vanuit de combinatie van deze diverse disciplines. Deball behaalde een Master of Arts in de Schone Kunsten aan de Universidad Nacional Autónoma de México, Mexico City, en voltooide een postdoctorale opleiding aan de Van Eyck Academie in Maastricht. Haar werk is internationaal te zien geweest in o.a. MoMA, New York; dOCUMENTA (13), Kassel; de

Biënnale van Venetië; Centre Georges Pompidou, Parijs; Institute of Contemporary Art, Londen; MACBA, Barcelona; de Appel arts centre, Amsterdam; Museo de Arte Contemporáneo de Oaxaca, Oaxaca de Juárez; Kunsthal Lissabon en Hamburger Bahnhof, Berlijn.

Jean-Martin Charcot (1825–1893, FR) was een van Frankrijks meest vooraanstaande artsen en docenten geneeskunde van de 19^e eeuw en speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van de moderne wetenschap op het gebied van neurologie, waarvoor hij in zijn leven wel 15 nieuwe aandoeningen en eigenschappen wist te benoemen. Zijn technieken, ontdekkingen en passie voor het onderwerp maakten de 'hersenen en het ruggenmerg' het centrale gebied van alle medische innovaties in het begin van de 19^e eeuw. Charcot ontwikkelde een bijzondere interesse voor een in die tijd zeldzame ziekte genaamd hysterie en ontwikkelde de term voor een andere aandoening die hij multiple sclerose noemde. Charcot's toepassing van hypnose in een poging de organische basis voor hysterie te ontdekken, stimuleerde Sigmund Freuds interesse in de psychologische oorsprong van neuroses. Charcot werkte bij de universiteit van Parijs (1860–1893) en begon een levenslange samenwerking met het Hôpital de la Salpêtrière (Parijs) in 1862. Hij beïnvloedde vele medici over de hele wereld: Sigmund Freud, Alfred Binet, Pierre Janet en Georges Gilles de la Tourette zijn allemaal studenten bij hem geweest.

Paul Ekman (1934, US) is een eminente psycholoog en pionier van de micro-expressies. Zijn onderzoek focust op non-verbaal gedrag, gelaatsuitdrukkingen en gebaren. Hij ontdekte dat gelaatsuitdrukkingen van emoties identiek zijn in verschillende culturen. Hiermee bewees hij dat ze biologisch bepaald zijn, zoals Darwin al beweerde, in plaats van cultureel bepaald. Ook ontwikkelde hij het Facial Action Coding System (FACS), een systeem voor het meten en identificeren van gelaatsuitdrukkingen. Ekman heeft een PhD in klinische psychologie van de Adelphi Universiteit. Na een stage-

periode bij de Langley Porter Neuropsychiatrische Instelling werd hij eerste luitenant en afdelingshoofd psychologie bij Fort Dix. In 1972 werd Ekman verbonden aan de UCSF medische school als professor in psychologie, waar hij werkte totdat hij met pensioen ging in 2004. In 2009 benoemde TIME magazine Dr. Ekman tot een van de 100 meest invloedrijke mensen in de wereld. Hij heeft boeken en publicaties op zijn naam staan, waaronder *Telling Lies en Emotions Revealed: Understanding Faces and Feelings to Improve Emotional Life*.

Hamza Halloubi (1982, MA) studeerde beeldende kunst aan La Cambre in Brussel en HISK in Gent, België. In een duidelijke en beknopte taal vertelt Halloubi verhalen die op de grens liggen tussen documentaire en fictie. Daarbij benadert hij geschiedenis op een poëtische manier en maakt gebruik van terugkerende thema's zoals lezen, herinnering en ballingschap. Deze verhalen, ergens gelegen tussen het persoonlijke en het collectieve, lopen parallel aan de officiële versie van de geschiedenis, maar trekken deze tegelijkertijd in twijfel. Halloubi is *artist-in-residence* geweest in het JCVA in Jeruzalem en op de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam. Hij heeft zijn werk gepresenteerd in o.a. Museum De Pont, Tilburg; BOZAR-Palais des Beaux-Arts, Brussel; EYE Filmmuseum, Amsterdam; S.M.A.K., Gent; de Biënnale van Marrakech; Haus der Kulturen der Welt, Berlijn en het Centre Georges Pompidou, Parijs.

International Academy of Art Palestine (IAAP) De Internationale Kunstacademie van Palestina is gevestigd in Ramallah. De academie opende in 2006 en was het eerste instituut in Palestina dat zich uitsluitend wijdde aan het doceren van beeldende kunst. De academie focust zich voornamelijk op de historische en geopolitieke context van Palestina.

Emily Jacir (1972, PS) is een Palestijns-Amerikaanse kunstenaar en filmmaker wier praktijk zich verhoudt tot beweging, uitwisselingen en verzwegen geschiedschrijving

in de publieke ruimte. In video, fotografie en andere media doet ze onderzoek naar nationale identiteit en werkt met collectieve en individuele ervaringen. Jacir heeft de Gouden Leeuw ontvangen op de 52^e Biënnale van Venetië, een Prins Claus Award, de Hugo Boss prijs en de Herb Alpert Award. Haar werken zijn tentoongesteld bij MoMA, New York; San Francisco Museum of Modern Art (SFMOMA); Fondazione Sandretto Re Rebaudengo, Turijn; dOCUMENTA (13), Kassel; Biënnale van Venetië; de 29^e Biënnale van São Paulo; de 15^e Biënnale van Sydney; de 7^e Biënnale van Sharjah; de Whitney Biënnale, New York en de 8^e Biënnale van Istanbul. Jacirs recente solotentoonstellingen omvatten het Irish Museum of Modern Art, Dublin; Whitechapel Gallery, Londen; Darat il Funun, Amman; het Beirut Art Center en het Guggenheim Museum, New York. Momenteel is ze de Andrew W. Mellon Foundation Rome Prize Fellow bij de Amerikaanse Academie in Rome.

Käthe Kollwitz (1867-1945, DE) was de laatste grote vertegenwoordiger van het Duitse expressionisme en wordt vaak beschouwd als de belangrijkste kunstenaar op het gebied van sociaal protest in de 20^e eeuw. Als welsprekende vertegenwoordiger van slachtoffers van sociaal onrecht, oorlog en onmenselijkheid, portretteerde Kollwitz het lot van de armen en onderdrukten met de krachtige lijnen en versimpelde vormen die haar handelsmerk zijn geworden. Ze studeerde kunst in Berlijn en begon in 1880 met het maken van etsen. Tussen 1898 en 1903 doceerde Kollwitz aan de Berlijnse school voor vrouwelijke kunstenaars en verdiepte zich vanaf 1910 ook in de beeldhouwkunst. Bijna vijftig jaar na haar overlijden opende in 1985 een museum dat gewijd is aan Kollwitz' oeuvre in Keulen (DE), het jaar daarop gevolgd door een tweede in Berlijn. *Het Dagboek en Brieven van Käthe Kollwitz* werd gepubliceerd in 1988.

Susanne Kriemann (1972, DE) woont en werkt in Berlijn. Ze studeerde bij Joseph Kosuth en Joan Jonas aan de Akademie der Bildenden

Künste in Stuttgart en aan de Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts in Parijs. Kriemann werkt met en over fotografie en is daarbij met name geïnteresseerd in de politiek van beeldproductie in het zogenaamde “tijdperk van de post-mediale conditie”. Haar onderzoek omhelst thema's als de geschiedenis van de fotografie, het traumatische recente verleden van Duitsland, de achterhaaldheid van het industrialisme en de voortdurende verandering van de stedelijke cultuur—waarbij ze steeds het medium van binnenuit bevraagt. Kriemanns werk is nationaal en internationaal te zien geweest in o.a. Museum of Contemporary Art Chicago; Kunsthalle Wien; Stedelijk Museum Amsterdam; Kunsthalle Winterthur; 21er Haus, Wenen en Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam. Daarnaast heeft zij deelgenomen aan de Biënnale van Moskou 2015 en de 5^e Biënnale van Berlijn en is adviseur aan de Van Eyck Academie in Maastricht en mede-oprichter van het kunstenaarsinitiatief AIR Berlin Alexanderplatz in Berlijn.

Britta Marakatt-Labba (1951, SE) is een Zweedse textielontwerper en kunstenaar. Haar werk bestaat voornamelijk uit borduurwerk op textiel, aquarellen en lithografieën, maar ze heeft ook boeken geïllustreerd en gewerkt als kostuum- en decorontwerper. Haar geborduurde verhalen tonen scènes en mythes van de Sami-cultuur, geschiedenis en het alledaagse leven. De Sami's zijn de inheemse bevolking die in het poolgebied leven in de noordelijke regio's van Noorwegen, Zweden, Finland en Rusland. Met deze werken creëert ze politiek geëngageerde miniatuurwerelden. Marakatt-Labba studeerde aan het Sunderby College, de Industrial Art School in Gothenburg en aan het Sami College in Kautokeino. Haar werken zijn onderdeel van de collecties van het Zweedse parlement, de Sami Collecties in Karasjok, het Sami parlement van Noorwegen, de Universiteit van Tromsø, SpareBank 1 Nord-Norge's Art Foundation en het Northern Norway Art Museum.

Pratchaya Phinthong (1974, TH) woont in Bangkok, waar hij Beeldende Kunst heeft gestudeerd. Hij heeft solotoonstellingen gehad bij Galleria d'Arte Moderna e Contemporanea, Bergamo en het Centre d'Art Contemporain, Brétigny. Phinthong nam deel aan de New Museum Triënnale in New York City en de Biënnale van Singapore.

Jeremy Shaw (1977, CA) werkt in verschillende media om culturele en wetenschappelijke praktijken te ontdekken die spelen bij het inkaartbrengen van buitenzintuiglijke ervaringen. Shaw combineert strategieën uit de conceptuele kunst, etnografische film, muziekvideo, mystiek en wetenschappelijk onderzoek. Zodoende creëert hij een post-documentaire ruimte waarin verschillende idealen, geloofssystemen en verhalen in twijfel getrokken worden. Shaw heeft solotoonstellingen gehad bij MoMA PS1, New York; Schinkel Pavillon, Berlijn en Museum of Contemporary Art, Toronto. Hij heeft deelgenomen aan groepstoonstellingen in het Stedelijk Museum Amsterdam; Palais de Tokyo in Parijs en KW Institute in Berlijn. Het werk van Shaw is wereldwijd opgenomen in openbare collecties, waaronder die van het Museum of Modern Art in New York en de National Gallery of Canada. Recente tentoonstellingen zijn onder andere Manifesta 11, Zürich, ook is Shaw genomineerd voor de 2016 Sobey Art Award.

Amie Siegel (1974, US) werkt met diverse media, waaronder film, video, fotografie, performance en installaties. Ze is vooral bekend om haar gelaagde, zorgvuldig vervaardigde werken die de achtergronden van waardesystemen, cultureel bezit en beeldvorming onderzoeken en zichtbaar maken. Ze had recentelijk solotoonstellingen bij The Metropolitan Museum of Art, New York; Museum Villa Stuck, München; Kunstmuseum Stuttgart en het MAK in Wenen. Haar werk is onderdeel van diverse openbare collecties, zoals van het Whitney Museum of American Art, The Metropolitan Museum of Art, en het Guggenheim Museum in New York City en Tate Modern in Londen.

Ze is Fellow geweest in het DAAD Berliner Künstlerprogramm en bij de Guggenheim Foundation.

Het [Van Abbemuseum](#) in Eindhoven werd als een van de eerste musea voor hedendaagse kunst in Europe gesticht in 1936. De collectie van het museum bestaat uit meer dan 2700 kunstwerken waaronder belangrijke werken en archieven van kunstenaars als Lissitzky, Picasso, Kokoschka, Chagall, Beuys, McCarthy, Daniëls en Körmeling. Het museum benadert op experimentele wijze de rol van kunst in de maatschappij, waarbij de focus ligt op openheid, gastvrijheid en kennisuitwisseling.

[Charles Thomson Rees Wilson](#) (1869-1959, UK) was een Schotse natuurkundige en meteoroloog die in 1927 de Nobelprijs voor natuurkunde ontving voor zijn uitvinding van de nevelkamer – een glazen bak met lucht en waterdamp en ingenieuze apparaten die het mogelijk maken sporen van door de ruimte bewegende deeltjes zichtbaar te maken. Wilson studeerde zoölogie, botanie en geologie in Manchester en ging vervolgens verder met een studie natuurkunde en scheikunde aan de Universiteit van Cambridge. Daar begon hij ook zijn werk aan zijn nevelkamer in het Cavendish Laboratory. Wilson bleef in Cambridge als professor natuurfilosofie aan Sydney Sussex College vanaf 1925.

[WDW25+](#)

[Fabian Bechtle](#) (1980, DE) studeerde in Leipzig en Lyon. Van 2009 tot 2011 woonde hij in Berlijn, waar hij met Armin Linke samenwerkte. Daarna ontving hij een DAAD beurs voor afgestudeerde kunstenaars, waardoor hij naar Belgrado kon gaan voor een onderzoeksproject rondom het archief van Josip Broz Tito. Zijn werken zijn getoond bij PACT Zollverein, Essen; Goethe-Institute, Rome; Fabricca del Vapore, Milaan; Bonner Kunstverein; ngbk Berlin; Museum for Contemporary Art and Museum for Yugoslav History, Belgrado en Trehornaya Manufactura, Moskou.

[Kasper Bosmans](#) (1990, BE) is een scherpe observator van de vele manieren waarop beelden de grens tussen natuur en fictie, kunst en ambacht aftasten. Vanuit een intuïtieve antropologische benadering bekijkt hij de overblijfselen van lokale tradities en mythologische iconografie in de wereld van vandaag. Op speelse wijze laat Bosmans associatieve schoonheid ontstaan in de vorm van performances, schilderijen, tekeningen en sculpturale installaties. Recente tentoonstelling waren o.a. *Specimen Days*, S.M.A.K., Gent; *Cintamani Weavings*, Art Center Centrale, Brussel; *Loot, Soil, and Cleanliness*, CIAP, Hasselt; *Correspondence* met Rafaella Crispino, Unosunove, Rome; *Yesterday was different* met Marthe Ramm Fortun, KOMPLOT, Brussel; *Des hôtes: a foreigner, a human, an unexpected visitor*, Spring Workshop, Hong Kong; *Little Cherry Virus*, Pakt, Amsterdam; *Un-Scene III*, Wiels, Brussel; *Made to Measure: Fishing Rod*, Experimental Intermedia, Gent; *Coming People*, S.M.A.K., Gent.

[Adriana Ramić](#) (1989, US) studeerde af in Interdisciplinary Computing and the Arts en Studio Art aan de University of California, San Diego. Ze woont in New York en werkt op dit moment onder andere aan een langdurig onderzoek naar de materialisering van kennis-systemen. Haar werk is getoond in Kunsthalle Wien; Kunstpalais Erlangen; A plus A gallery, Venetië; Moderna Museet, Stockholm; LUMA Westbau Zürich en recentelijk in Sydney en Vermillion Sands, Kopenhagen.

Colofon

Para|Fictions

29 januari 2016 – 9 april 2017

Team Defne Ayas, Natasha Hoare,
Samuel Saelemakers

Rotterdam Cultural Histories #9

Manifesta 1 Revisited

9 september – 31 december 2016

Opgezet door Defne Ayas (directeur Witte de With), Mariette Dölle (voormalig artistiek leider TENT)

Samengesteld door Adelheid Smit

Bruikleengevers Maria Eichhorn, Ayşe

Erkmen, Hedwig Fijen (directeur Manifesta),

Vadim Fishkin, Jeanne van Heeswijk, Carsten

Höller, Oleg Kulik, Kamiel Verschuren

Met dank aan Ana Maria Hernandez, Ove Lucas

In the Belly of the Whale

9 september – 31 december 2016

Curatoren Natasha Hoare, Adam Kleinman

Bruikleengevers Adrastus Collection, Mexico

City; Alexander and Bonin, New York; Barbara

Wien Galerie, Berlijn; Freud Museum, Londen;

INSTAR en Yo Tambien Exijo Platform, Cuba;

König Galerie, Berlijn; Lisson Gallery, Londen;

Museum der Brotkultur, Ulm; Public Art

Norway (KORO), Oslo; Royal Scottish Academy

of Art and Architecture, Edinburgh; Simon

Preston Gallery, New York City; Wilfried Lentz

Galerie, Rotterdam

WDW25+

27 mei – 31 december 2016

Team Defne Ayas, Natasha Hoare, Samuel

Saelemakers samen met Marie Egger

(Curatorial Fellow), Marjolijn Kok (archeoloog)

Ontwerp Paul van Gennip

Decorations

Kasper Bosmans

9 september – 31 december 2016

Curator Samuel Saelemakers

Met dank aan Lucas Haberkorn, curator

Museum Jorn, Silkeborg

Rome Was Built For A Day

Fabian Bechtle en Adriana Ramić

10 november – 31 december 2016

Curator Marie Egger

Bezoekersgids

Redactie & schrijvers Defne Ayas, Marie Eggers,

Natasha Hoare, Samuel Saelemakers, Adelheid

Smit, Frederike Sperling (curatorial stagiaire)

Engelse tekstredactie Liz Allan, Rosa de Graaf,

Natasha Hoare, Eline Kersten

Nederlandse tekstredactie Niek van der Meer,

Sarah van Overeem-van der Tholen, Samuel

Saelemakers, Adelheid Smit

Vertaling (Engels - Nederlands) Eline Kersten,

Hessel de Ronde

Ontwerp APFEL, Kristin Metho

Drukker Raddraaier

Afbeelding cover Charles Thomson Rees Wilson,

foto van een nevelkamer, glasnegatief,

c.1911-13, collectie Royal Scottish Academy

of Art & Architecture (The CTR Wilson

collection of Cloud Chamber Photography)

© de nalatenschap van CTR Wilson,

afbeelding © Sandy Wood

Fondsen

Para/Fictions wordt ondersteund door Stichting AMMODO, Amsterdam en Institut français des Pays-Bas.

Het WDW25+ archief project wordt mede-ondersteund door de J.E. Jurriaanse Stichting en de G.Ph. Verhagen-Stichting.

Decorations wordt ondersteund door de Vlaamse overheid.

Witte de With Center for Contemporary Art wordt ondersteund door de Gemeente Rotterdam en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

J.E. Jurriaanse Stichting

Staf Witte de With

Directeur [Defne Ayas](#)
Adjunct Directeur [Paul van Gennip](#)
Curatoren [Natasha Hoare](#), [Samuel Saelemakers](#)
Curatorial Fellow 2016 [Marie Egger](#)
Associate Director Education & Public Affairs
[Yoeri Meessen](#)
Business Coordinator
[Sarah van Overeem-van der Tholen](#)
Publications & Website Associate
[Maria-Louiza Ouranou](#)
PR, Marketing & Communication Associate
[Milou van Lieshout](#), [Adelheid Smit](#)
MarCom Officer / Directie Assistent [Angélique Kool](#)
Office Manager [Gerda Brust](#)
Events & Office assistent [Emmelie Mijs](#)
Productie assistent [Wendy Bos](#)
Educatie assistent [Docus van der Made](#)
Website & Social Media assistent [Jeroen Lavén](#)
Office-Bibliotheek Assistent / Receptionist [Erik Visser](#)
Receptionisten / Office assistenten
[Francine van Blokland](#), [Ella Broek](#), [Erwin Nederhoff](#)
Senior Technical Supervisor [line kramer](#)
Administratie [Suzan van Heck](#)
Stagiaires [Eline Kersten](#) (Curatorial),
[Marinda Zuiderent](#) (PR & Communicatie)

Hoofdredacteurs *WdW Review*
[Defne Ayas](#), [Adam Kleinman](#)
Eindredacteur *WdW Review* [Orit Gat](#)
Opbouwteam [Ties ten Bosch](#), [Jonathan den Breejen](#), [Carlo van Driel](#), [Chris van Mulligen](#),
[Hans Tutert](#), [Ruben van der Velde](#)
Receptie [Remty Elenga](#), [Marguerite de Geus](#),
[Rabin Huissen](#), [Jasmijn Krol](#), [Annelotte Vos](#),
[Gino van Weenen](#)
Educatieteam [Femke Gerestein](#), [Lisa Diederik](#),
[Hannah Kalverda](#), [Germa Roos](#), [Britt Rooswinkel](#),
[Bram Verhoef](#), [Gino van Weenen](#), [Lesley Wynands](#)
Administratie [Frank van Balen](#)
Raad van Toezicht [Kees Weeda](#) (voorzitter),
[Patrick van Mil](#) (penningmeester), [Gabriel Lester](#),
[Jeroen Princen](#), [Karel Schampers](#), [Nathalie de Vries](#),
[Katarina Zdjelar](#)
Zakelijk advies [Chris de Jong](#)

Para / Fictions

Lucy Skaer – *One Remove*

15 juli – 2 oktober 2016

Mark Geffriaud – *tweeduizend vijftien*

14 oktober 2016 – 15 januari 2017

In the Belly of the Whale

9 september – 31 december 2016

WDW25+

Kasper Bosmans – *Decorations*

9 september – 31 december 2016

Fabian Bechtle en Adriana Ramić –

Rome Was Built For A Day

10 november – 31 december 2016

Witte de With
Center for Contemporary Art
Witte de Withstraat 50
3012 BR Rotterdam
Nederland

Voor informatie:
T +31 (0)10 411 01 44
F +31 (0)10 411 79 24
info@wdw.nl
www.wdw.nl

